

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Oğuzhan ÖNDER

AHBV Üni.
Lisansüstü Eğitim Enst.
Sosyoloji ABD.
Doktora Öğr.

oguzhan.onder@hbv.edu.tr

 0000-0003-0711-4759

 10.56387/ahbvedebiyat.1502952

Gönderim Tarihi: 20.06.2024

Kabul Tarihi: 05.09.2024

Alıntı: ÖNDER, O. (2024) "Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Alfabe Tartışmaları ve Harf İnkılabı". *AHBVÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (11), 69-79.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE ALFABE TARTIŞMALARI VE HARF İNKILABI

ÖZ: Geçmişten günümüze kadarki süreçte toplumlar konuştukları dili, görsel olarak ifade edebilmek için çeşitli işaretler kullanmışlardır. Türk milletinin tarih boyunca farklı alfabeler kullandığı bilinen bir gerçektir. İslamiyet'ten önce Kök-Türk ve Uygur alfabelerini kullanan Türkler, İslamiyet'in din olarak kabul edilmesi ile birlikte, yakın münasebet içinde olduğu Farslılardan, Fars gramer yapısı temelinde Arap alfabesini almış, 1 Kasım 1928 tarihinde Yeni Türk harflerinin kabul ve tatbiki hakkındaki kanunun kabul edilmesine kadar kullanmıştır. Bu tarihten itibaren kullanılmaya başlanan Latin alfabesi ile Harf İnkılabı Türk modernleşme hareketleri içerisinde, yıllardır en çok tartışılan inkılaplardan biri olmuştur. Sadece İnkılabın gerçekleştirildiği cumhuriyet dönemi ve sonrasında değil, Osmanlı Devleti'nin son döneminde de alfabe değişikliğinin aydınlar tarafından tartışıldığı görülmektedir. Alfabe değişikliğine aydın yaklaşımları zaman zaman ideolojik seviyede kalsa da önemli eleştiriler yapıldığı da bir gerçektir. Cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte alfabe değişikliği tartışmalarında kimi aydınlar Latin alfabesine geçişi tamamen reddederken, kimileri zaman kaybetmeden geçilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bunun yanında Latin alfabesine geçişe muhalefet şerhi koyan bazı aydınların da geçişin nasıl yapılabileceği üzerine çözüm önerileri ürettikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca alfabe değişikliğinin ardından yapılan dil devrimi çalışmaları, bu tartışmaların yoğunlaştığı başka bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Türk dünyası ile dil ve kültür birliğini sağlamak, eğitim ve bilim alanında iş birliğini artırmak için ortak bir Türk alfabesinin geliştirilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Modernleşmesi, Harf İnkılabı, Alfabe Devrimi, Arap Alfabesi, Latin Alfabesi.

ALPHABET DEBATES AND THE ALPHABET REFORM IN THE REPUBLIC OF TURKEY PERIOD

ABSTRACT: Throughout history, societies have used various signs to visually express the languages they speak. It is a well-known fact that the Turkish nation has used different alphabets throughout its history. Before the adoption of Islam, the Turks used the Kök-Türk and Uyghur alphabets. With the acceptance of Islam, they adopted the Arabic alphabet, based on Persian grammar, from the Persians with whom they had close relations, until the adoption of the law on the acceptance and implementation of the New Turkish Letters on November 1, 1928. The Alphabet Revolution, initiated with the adoption of the Latin alphabet from this date onwards, has been one of the most debated reforms within the Turkish modernization movements for years. It is observed that the alphabet change was discussed by intellectuals not only during and after the Republican period, when the reform was carried out, but also in the late period of the Ottoman Empire. Although the approaches of intellectuals to the alphabet change sometimes remained at the ideological level, it is a fact that significant criticisms were also made. In the process following the proclamation of the Republic, some intellectuals completely rejected the transition to the Latin alphabet, while others believed that the transition should be made without delay. Moreover, it is observed that some intellectuals who opposed the transition to the Latin alphabet also produced solution proposals on how the transition could be made. Furthermore, the language reform efforts following the alphabet change emerge as another area where these discussions intensified. Following the dissolution of the Soviet Union in 1991, the importance of developing a common Turkish alphabet to ensure linguistic and cultural unity and to enhance cooperation in the fields of education and science with the newly independent Turkic world is emphasized.

Keywords: Turkish Modernization, Letter Revolution, Alphabet Revolution, Arabic Alphabet, Latin Alphabet.

Giriş

Türk modernleşmesi; Osmanlı Devleti'nin 14. yüzyıldan itibaren hemen her sahada hakimiyet kurmaya başladığı batı karşısında, 18. yüzyıla gelindiğinde geri kalındığının kabul edilmesiyle, başta askeriye olmak üzere birçok alanda yapılmaya çalışılan değişikliklerle başlamaktadır. Dönemin devlet idarecileri, devleti o eski mamur günlerine ulaştırmanın yolunu, yapılacak kimi ıslahatlarda görmekteydi. Bu maksatla da Tanzimat Fermanı ile başlayan süreçte ordu, hukuk, eğitim vb. alanlarda çeşitli ıslahatlar hayata geçirildi. Tanzimat Dönemi reformlarının amacı, Osmanlı Devleti'ni Batı'nın bilimsel, teknolojik ve askeri üstünlüğüne karşı daha dayanıklı ve modern bir yapıya kavuşturmaktır. Bu reformlar, Osmanlı toplumunda çeşitli alanlarda önemli değişikliklere yol açmış ve modernleşme çabalarının temel taşlarını oluşturmuştur. Tanzimat Fermanı, hukuki düzenlemelerle vatandaşların can ve mal güvenliğini garanti altına alırken, eğitim alanındaki reformlar ise modern okulların açılmasını ve mevcut eğitim sisteminin Batı'ya benzer şekilde yeniden yapılandırılmasını hedeflemiştir. İşte bu faaliyetlerin ilerleyen safhalarında, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, dönemin Türk aydınları arasında tartışılan hususlardan biri de alfabe ile ilgili yapılacak düzenleme veya değişiklik çalışmalarıydı. Alfabede yapılacak düzenleme ya da değişiklik çalışmaları, yalnızca bir yazı sistemi değişikliği değil, aynı zamanda Batılılaşma ve modernleşme yönündeki ideolojik dönüşümün de bir parçası olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu tartışmaların oluşturduğu fikri zemin, cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilecek olan harf inkılabının temelini oluşturmuş, Türk modernleşmesinin dil ve kültür boyutunu şekillendirmiştir.

Geçmişten günümüze kadarki süreçte toplumlar konuştukları dili, görsel olarak ifade edebilmek için çeşitli işaretler kullanmışlardır. Önceleri kil tabletler ve taşlar üzerine yazılan çivi yazısı ve yüzlerce sembolden oluşan hiyeroglif yazı şeklinde gelişen harfler, bir görüşe göre Fenike Alfabesi'nde sadeleşmiş ve günümüzde dünyanın birçok ülkesinde o ülkede konuşulan dilin özelliklerine uygun kimi sembollerin eklenip çıkarılması ile inşa edilen ve kullanılan (bizdeki Ç, Ş, I, Ö, Ü seslerinde olduğu gibi) Latin alfabesinin temelini oluşturmuştur (Avcı, 2013: 44). Dil, bir milletin varoluş sürecinde sahip olduğu ana unsurların başında gelmektedir. Çünkü dil, kültür ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasının aracıdır. Milletin varlığının devamı da bu sayede gerçekleşir. Dilin sözlü ifadesinin yanında, yazılı ifadesi bu açıdan büyük önem arz etmektedir. Nitekim bu hususu Namık Kemal, kaleme aldığı bir mektupta "Almanya hükemâsından (filozof) Leibniz, bana bir güzel elifbâ, sana bir güzel lisan ve o kuvvet ile bir güzel millet yapayım demiş. Lisan, bir kavmin diğerine inkılâbını men için, belki diyanetten bile daha kuvvetli bir seddir" (Tansel, 1953: 245) şeklinde ifade etmektedir.

Türkler asırlar öncesine dayanan kadim tarihleri boyunca farklı alfabe örnekleri kullanmıştır. Tarihi süreç içerisinde Göktürk, Mani, Soğut, Uygur, Brahmi, Tibet, Süryani-Estrangelo, Mogol-Passepa, İbrani, Grek, Arap, Latin, Kiril ve Ermeni (Kıpçak metinleri) alfabelerini kullanmış olmakla birlikte en geniş ölçüde kullanmış oldukları yazı sistemleri Göktürk, Uygur, Arap, Latin ve Kiril'dir (Şimşir, 1992: 6; Ülkütaşır, 2000; İpek, 2017: 21). Bahsi geçen bu alfabeler içerisinde 1000 yılı aşkın süre kullandığımız Arap kökenli alfabe, TBMM'nin 1 Kasım 1928'de kabul ettiği "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun" ile yerini Latin kökenli Türk alfabesine bırakmıştır. Kanunun kabulünden önce ülkemizde yaşanan yoğun tartışmalar, alfabe değişikliğinin kanunlaşması ile birlikte azalmış gibi gözükse de Dil Devrimi başlığı altında yürütülen faaliyetler tartışmaları alfabe cihetinin ötesine taşımıştır. Bu çalışmanın amacı da Türk modernleşmesinin en çok tartışılan konularından biri olan Harf İnkılabının; tarihi alt yapısını, konunun aydınlarımız tarafından nasıl ele alındığını, inkılabı doğru bulanların ve bulmayanların konuya nasıl yaklaştıklarını, inkılaba giden süreci ve günümüzde Türk dünyası ile ortak Türk alfabesi geliştirme faaliyetlerini, yapılmış olan çalışmaların dokümanlarını inceleyerek açıklamaktır.

Osmanlı Devleti'nde Alfabe ile İlgili Tartışmalar

Osmanlı Devleti'nin Klasik Çağında (1300-1600) okuma-yazma sadece devlet ricalinin yerine getireceği işler için elzem olduğundan, herkes okuma-yazmayı öğrenmeye gerek duymamıştır. O dönemin koşullarında, devletin ihtiyaç duyduğu bireyler Enderun veya Medrese

gibi kurumlarda yetiştiriliyordu. Mukayese ettiğimizde aynı dönemde Batı'da da benzer bir durumun geçerli olduğu söylenebilir. Ancak zamanla Batı'da okuryazar sayısının artmasıyla birlikte kalkınma ve gelişme süreci hız kazanmış ve bu durum Osmanlı Devleti aleyhine bir değişime yol açmıştır. Avrupa karşısında geri kaldıklarını ve giderek daha da gerilediklerini fark eden Osmanlılar, bu durumun nedenleri üzerine düşünmeye başlamış ve bazı değişiklikler/yenilikler yapılması gerektiğini kabul etmişlerdir. Bu yenilik hareketleri farklı alanları kapsamakla birlikte, yazı sistemini oluşturan Arap harflerinin kullanımını da tartışma konusu haline getirmiştir. Bu bağlamda, elifbanın (alfabenin) ıslahı üzerine çeşitli çalışmalar yapılmış ve farklı görüşler dile getirilmiştir (Boyacıoğlu, 1989).

Osmanlı Devleti'nde alfabeye dair tartışmalar, özellikle Tanzimat Fermanı sonrası matbuat alanında yaşanan gelişmelere dayanmaktadır. Batılı anlamda gazetecilik faaliyetlerinin başlamasıyla, matbaada basım esnasında yaşanan zorluklar aydınlar için konunun vahametini artırmıştır. Harf İnkılabının hemen öncesine kadar uzanan bu sorunu, 1928'de Dolmabahçe Sarayı'ndaki bir toplantıda, Servet-i Fünun sahibi Ahmet İhsan Tokgöz: "Efendiler, bugün Türk matbaalarımızda ikişer buçuk metreyi dolduran her harf kasasının içinde 520'den 618 çeşide kadar harf var, dersem buna hayret etmeyiniz" sözleriyle dile getirmiştir (Ülkütaşır, 2000: 78).

Aydınlar arasındaki alfabe tartışmaları hususunu, Türk fikir ve edebiyatının önde gelen isimlerinden Peyami Safa şöyle aktarmaktadır:

Birinci derece yerli meseleler arasında bir de elifba münakaşası vardı. Fikir adamlarının çoğu, geri kalmamızın büyük sebeplerinden birini elifbanın noksanlarında görüyorlardı. Birkaç partiye ayrıldılar: Hüseyin Cahid gibi doğrudan doğruya Latin harflerinin alınmasını isteyenler, ordu elifbası vs. gibi yeni şekiller icadına girişenler ve Arap harflerinin tadili düşüncesinden ileri gitmeyenler vardı. Fakat bunların hepsi, elifba meselesini halletmedikçe, bizim için öz ve tez ilerlemenin imkansızlığında birleşmişlerdi. (1996: 27).

Osmanlı Devleti'nin son döneminin önemli sadrazamlarından olan Ahmet Cevdet Paşa, alfabe üzerine çalışma yapanların başında gelmektedir. Paşa; 1851 yılında yazıp yayımladığı meşhur "Kavaid-i Osmaniye" kitabında, Türkçede bulunup da Arap harfleriyle ifade edilemeyen sesler için bir yazı sistemi geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu vurgulamanın akabinde konu, Encümen-i Daniş tarafından ele alınmış ve nihayetinde 1863-1864 ders yılı kitapları hareketi¹ (üstün, esre ve ötreli) olarak yazılmıştır (Ülkütaşır, 2000: 20).

Alfabe hususunu ele alan önemli isimlerden biri de Maarif Nazırlığı yapmış olan Münif Paşa'dır. Antepli Münif Paşa, 13 Zilkade 1278 (11 Mayıs 1862) tarihinde, kurucusu olduğu Cemiyet-i İlmîye-i Osmaniye'de düzenlediği bir konferansta alfabe meselesine değinmiş, Arap harflerinin mevcut yapısının yetersizliklerinden bahisle bu harflerin reforme edilerek yeniden şekillendirilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Münif Paşa'ya göre, bu sayede Arap harflerinin yazılışını ve okunuşunu daha kolay hale getirecek bir sistem geliştirilmiş olacaktır (Ülkütaşır, 2000: 17). Bu öneri, dilin sembolik ifadesi olarak yazıda karşılaşılan zorlukların anlaşılabilirliği önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Münif Paşa'nın yanı sıra Azerbaycan Türkü Ahundzade Mirza Feth-Ali de alfabe konusunda yaptığı çalışmalarla dikkat çekmektedir. Ahundzade, Rusya Türkleri arasında Arap harflerinin düzeltilmesi ve değiştirilmesi fikrinin öncüsü olarak kabul edilmektedir. 1863 yılının yaz aylarının sonlarında (Temmuz-Ağustos) İstanbul'a gelen Ahundzade Mirza Feth-Ali, hazırladığı harf ıslahı tasarısını Rus elçisi aracılığıyla dönemin Sadrazamı Keçecizade Fuat Paşa'ya sunmuştur. Keçecizade Fuat Paşa, bu önemli tasarıyı daha detaylı tartışılması ve incelenmesi amacıyla Cemiyet-i İlmîye-i Osmaniye'ye yönlendirmiştir (Bayur, 1983: 455). Fakat birine Mirza Feth-Ali'nin de katıldığı iki oturumdan olumlu bir netice çıkmamıştır. Oturumlar neticesinde alınan kararlarda harflerin ıslahına ihtiyaç olduğu kabul edilmiştir. Ancak hazırlanan bu

¹ Hareke; Arap harflerinin üzerine veya altına konulan işaretlerdir ve bu işaretler, harflerin nasıl okunacağını belirler. Üstün, esre ve ötre olmak üzere üç çeşit hareke vardır. Bu işaretler, harflerin doğru bir şekilde okunmasına yardımcı olur ve kelimelerin doğru bir şekilde telaffuzunu sağlar.

ıslah önerisinin kelimelerin tamamının okunmasını sağlamasına rağmen harflerin eski şekillerinde olduğu gibi bu yeni şekillerinde de basım işlerinde külfetli olacağı ileri sürülmüştür (Tansel, 1953: 226). Ayrıca alfabe değişikliğinin çok güç olacağı ve İslami eserlerin terk edilmesine de zemin hazırlayacağı gibi fikirler bu ıslah teklifinin reddedilmesi gerektiği görüşlerini öne çıkarmıştır (Göksel, 1988: 27-28). Mirza Feth-Ali'nin bu çalışması, alfabenin modernize edilerek daha işlevsel hale getirilmesine yönelik önemli bir adımdır ve dönemin aydınlarının dikkatlerini konuya çekerek, alfabe konusundaki tartışmaları derinleştirmiştir. Bu noktadan sonra Mirza Feth-Ali ıslah projesinden vazgeçerek, Latin alfabesine geçilmesi gerektiği ile ilgili çalışmalar yapmış, fakat bundan da bir netice alamamıştır. Hatta Latin alfabesine geçiş ile ilgili görüşlerini Keçecizade Fuat Paşa'ya ulaştırmış, Fuat Paşa'da (daha sonraları Harf İnkılabına karşı çıkanların ve eleştirenlerin ifadelerini önceden dillendirerek) bu konudaki görüşlerini "Mirza'nın dediği doğru ve Latin harfli bir elifbâ ile yazıp okumak kolaysa da, bin yıllık mazi ve maarifimizle bağlarımız kesileceğinden, böyle bir değişikliğe lüzum yoktur" (Kırzioğlu, 1977: 110) şeklinde ifade etmiştir.

Bir başka Azerbaycan Türkü olan Abdulla Bey Efendizade'nin alfabe değişikliğine dair görüşlerini Latif Kerimli şöyle aktarmaktadır:

Alfabemiz, yeni silahlar ile donatılmış askerlerin karşısına eski silahlar ile çıkan askere benzemektedir. Hala alfabe değişirse, dinin elden gideceği söylenmektedir. İşte Katolikler, acaba onlar dine tapınmak ile Latin alfabesine geçmediler mi? Hatta iki alfabemizde olabilir! Biri şeriat için, diğeri ise edebiyatımız, yazımız için olsun! Büyük şairimiz Mevlana'da Türktür. Ancak eserleri Farsçadır. Farslaşmış bir Arap alfabesi kime gerek? Bu, Farslar için gerekli bir alfabe olabilir, bizim için ise değil (2002: 277).

Abdulla Bey Efendizade, dini nedenlerle alfabe değişikliğine karşı çıkışları bu görüşleriyle ortadan kaldırarak, Latin alfabesine geçişe olan direnci kırmaya çalışmıştır.

Alfabe tartışmalarına Namık Kemal ve Ali Suavi gibi aydınlarla dahil olmuştur. Azerbaycan Türkü aydınların aksine, Namık Kemal ve Ali Suavi, Latin alfabesine geçişe karşı çıkmışlardır. Namık Kemal her zaman mevcut alfabenin ıslahını savunmuş, alfabenin değiştirilmesine özellikle de Latin alfabesine geçilmesine karşı çıkmıştır (Tansel, 1953: 238). Ali Süavi'ye göre de alfabenin korunması şarttır. 1869'da yayımladığı makalesinde Arap harflerinin iyi olmakla beraber, kimi kusurları bulunduğunu, ıslah edilmesi gerektiğini vurgulamış ancak alfabenin tamamen değiştirilerek yeni bir alfabeyle geçilmesine taraftar olmadığını belirtmiştir. Ona göre Arap harfli Türk yazısı, Latin harfli Avrupa yazılarına göre daha az yer kaplamakta ve daha hızlı yazılmaktadır. Bu durum harflerin ıslaha ihtiyacı olmadığı anlamını taşımamaktadır (Ülkütaşır, 2000: 20-21; Çelik, 1994: 639-640). Alfabenin değiştirilmesi değil, ıslahından yana olanlardan biri de Ebüzziya Tefik'tir. O da tıpkı Namık Kemal gibi memlekette okuyup yazmayı güçleştiren, dolayısıyla Avrupa milletlerinden maarif sahasında geri kalmamıza yol açan sebebi, kullanılan harflerde değil, tahsil usulünün fenalığında bulmaktadır (Tansel, 1953: 236). Sati Bey de dikkatleri Japon alfabesine çekip "Elifbanın zorluğu terakkiye mâni olsaydı, Japonların bir adım bile atmaması icap ederdi" (Safa, 1996: 27) diyerek bu görüşe destek vermiştir. II. Meşrutiyetin ilanından sonra alfabe konusunda gerek resmi gerekse özel birtakım çalışmaların olduğu görülmektedir. Özellikle dönemin Maarif Nazırı Şükrü Bey'in kurdurduğu İslahat-ı İlmiye Encümeni yazım (imla) konusunda çeşitli çalışmalar yapmıştır. Kurulun üyeleri arasında Babanzade Naim, Ziya Gökalp, Rıza Tefik Bölükbaşı, İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi devrin tanınmış simaları bulunmaktadır (Ülkütaşır, 2000: 22). Yazım konusundaki tartışmaların hurûf-ı munfasıla yani ayrıışık harflerle yazma konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Bu konuda çalışma yapanların başında Milaslı Dr. İsmail Hakkı Bey, Celal Sahir Erozan, Cenab Şahabetin'in kardeşi Ali Nusret gibi aydın ve yazarlar gelmektedir.

Harflerin ayrı yazılması ile ilgili olarak önemli bir çalışma da Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya aittir. Ordu Elifbası, Hatt-ı Cedid, Enver Paşa Yazısı gibi adlar verilen bu munfasıl harflerle, Harbiye Nezareti (Millî Savunma Bakanlığı) tarafından bazı resmi genelgeler hep bu hat (yazı) ile yazılıp orduya gönderildiği gibi, askerliğe ait birtakım küçük kitaplarda basılıp yayımlanmıştır (Ülkütaşır, 2000: 26; Giritli, 1988). Orduda bir müddet kullanılan bu yazı şekli, gelen kimi şikayetler

ve patlak veren I. Dünya Savaşı sebebi ile rafa kaldırılmıştır. Murat Bardakçı'nın aktardığına göre, Kazım Karabekir'in "Enver Paşa Yazısı" ile ilgili ilginç bir iddiası bulunmaktadır. Bardakçı, söz konusu iddiayı "İstiklâl Harbi'nin kahramanlarından Kâzım Karabekir, hatıralarında 'Enver Paşa Yazısı' olarak bilinen alfabe ile imlâyî 20. yüzyılın ilk senelerinde Rumeli'de görev yaptığı sırada bizzat geliştirdiğini ama Enver Paşa'nın bu sistemi sonraki yıllarda kendi buluşu olarak uygulamaya koyduğunu yazar" (Bardakçı, 2014) şeklinde kaleme almıştır.

Resim 1: "Harfleri Islah Cemiyeti"nin 22 Mayıs 1914'te yayınladığı "Enver Paşa Alfabeti" (URL-1)

II. Meşrutiyet döneminde harflerin ıslahı görüşlerinin yanı sıra, Latin alfabesine geçilmesi gerektiğini düşünenlerde vardır. Nitekim, Hüseyin Cahit Yalçın, Abdullah Cevdet, Celal Nuri, Kılıçzade Hakkı gibi aydınlar Latin harflerini temele alan yeni bir Türk alfabesinin vücuda getirilmesi konusunda dönemin koşulları içinde oldukça cesur yayımlar yapmışlardır (Ülkütaşır, 2000: 28). Hatta bunlardan gazeteci Celal Nuri, kaleme aldığı bir kitabında "Hurûfatımız (harflerimiz) berbattır. Bu harflerle biz işimizi göremeyiz. Bunlar nâkâfidir (yetersizdir). ... İslah-ı Huruf gibi boş, vâhi tedbirlere müracaat edeceğimize bir saat evvel, kemal-i cesaretle Latin harflerini kabul etmeliyiz" (Ülkütaşır, 2000: 29) diyerek Latin alfabesine geçişin niçin elzem olduğunu kaleme almıştır.

I. Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması ile vatan toprakları bir bir işgal edilmeye başlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ile başlayan Millî Mücadele hareketinin muzaffer olması ile bütün bu tartışmalar başka bir mahiyet kazanmış ve Latin alfabesine dayalı yeni Türk alfabesi kabul edilmiştir. İşin aslı, Gazi Mustafa Kemal Paşa, daha Erzurum Kongresi esnasında Mazhar Müfit'e, zaferin kazanılmasının akabinde yapacaklarına dair aldırıldığı notta, cumhuriyete geçiş ile birlikte Latin alfabesine de geçileceğini yazdırmıştır (Kansu, 1997: 131). Atatürk'ün henüz dünyaya gelmediği yıllarda başlayıp, Onun gençlik yıllarının önemli tartışmalarından biri haline gelen alfabe değişikliği fikri böylece hayata geçirilmiştir.

Bütün bu tartışmalar, alfabeye dair dönemin aydınlarının genel itibari ile bir konuda hemfikir olduklarını göstermektedir. O da alfabe ile ilgili genel bir sıkıntının olduğudur. Bu sıkıntının ortadan kaldırılmasının yolunu her biri farklı şekilde incelemiş ve çeşitli çözüm önerilerinde bulunmuştur.

Millî Mücadele Sonrası Alfabe Tartışmaları ve Harf İnkılabı

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra, Atatürk'ün tabiri ile esas savaş yeni başlıyordu. Batı karşısında hemen her sahada geri kalmış olan ülkeyi kalkındırmak ve ileri götürmek şiarıyla hareket edilmeliydi. Bunun en önemli ayaklarından birini ekonomi sahası teşkil etmekteydi. Bu maksatla İzmir'de 21 Şubat 1923'te Kazım Karabekir Paşa başkanlığında "Millî İktisat

Kongresi” tertip edilmiştir. Kongre esnasında alfabe ile ilgili de bir gelişme yaşanmıştır. Latin harflerinin kabul edilmesi konusunda, kongrede işçi delegeleri olan İzmirli Nazmi ve iki arkadaşı tarafından bir önerge sunulmuştur. Ancak, bu önerge kongre başkanının (Kazım Karabekir Paşa) şiddetli itirazları nedeniyle genel toplantıda okunmadan reddedilmiştir. Kazım Karabekir, Latin harflerinin kabulünün İslam birliğini zedeleyeceği gerekçesi ile önergeye karşı çıkmıştır (Ülkütaşır, 2000: 43). Karabekir Paşa’nın şiddetli muhalefetine sebebi, Latin harflerine geçişi sadece teknik bir değişiklik olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve dini kimlik üzerinde de önemli yansımaları olan bir mesele olarak değerlendirmesiydi. Nitekim, Kazım Karabekir daha sonra Hakimiyet-i Milliye gazetesine 5 Mart 1923’te verdiği röportajda niçin bu teklife karşı çıktığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

Acaba bu Latince kabul edilebilir mi? Bu kabul edildiği gün memleket herc ü merce girer. Her şeyden sarf-ı nazar bizim kütüphanelerimizi dolduran mukaddes kitaplarımız, tarihimiz ve binlerce cild âsarıımız bu lisanla yazılmış iken büsbütün başka bir şekilde olan bu harfleri kabul ettiğimiz gün, en büyük felakete derhal bütün Avrupa’nın eline güzel bir silah verilmiş olacak, bunlar âlem-i İslama karşı diyeceklerdir. ...Sonra bizim dilimizi terennüm edecek hiçbir Latin harf (harf) yoktur. (Ülkütaşır, 2000: 43-44).

Kurtuluş Savaşı esnasında harareti düşen alfabe tartışmaları, Kazım Karabekir Paşa’nın bu açıklamalarının ardından yeniden gündem olmuştur. Gazeteciler, yazarlar ve aydın kesim bu konuda yazılar yazmaya başlamıştır.

Harf inkılabına giden bu süreçte Halit Ziya Uşaklıgil, Veled Çelebi İzbudak, Ali Canip Yöntem, Prof. Dr. M. Fuad Köprülü, Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Cenap Şehabettin ve Avram Galanti gibi önde gelen isimler, Latin alfabesine geçişe karşı çıkarak Arap alfabesi ile yola devam edilmesi yönünde görüş bildiriyorlardı (Ülkütaşır, 2000: 54). Bunlardan; İstanbul Üniversitesi müderrislerinden Avram Galanti “*Türkçede Arabî ve Latin Harfleri ve İmla Meselesi*” isimli çalışmasında Latin harflerinin Türkçeye uygun olmadığını savunuyordu. Dr. İsmail Şükrü Bey de İctihad yayınları arasında çıkan “*Asri Türk Harfleri Hakkında*” isimli kitabı ile Avram Galanti’ye cevap veriyor ve çağdaş Türk harflerinin ancak Latin harfleri olabileceğini iddia ediyordu. (Şimşir, 1992). Türkçü aydın Zeki Velidi Togan da konu hakkındaki görüşlerini:

Suret-i katiyede bilmeliyiz ki Latin hurufatının lisanımıza tatbiki imkânsız ve mezurdur... Bu tatbik ya cebir yoluyla defaten yahut yavaş yavaş terbiye yoluyla olabilir. Cebren olduğu vakit mesela Arap hurufatı istimal-i suret-i katiyede menolunur. Ahali bilsin bilmesin Latince yazılır (1926).

şeklinde açıklıyordu. Togan, her ne kadar Latin alfabesine geçişin mümkün olmadığını söylese de böyle bir değişikliğin iki yolu olduğunu düşünüyordu. Bunlardan biri zorla diğeri ise zamana yayarak eğitim yoluyla. Zorla yapıldığında Arap alfabesinin kullanımı kesinlikle yasaklanmalıdır. Fuad Köprülü ise harf meselesinin, bir millet için hayati değil, tali bir sorun olduğunu düşünmektedir. Latin harflerinin kabulüyle Batı medeniyetine daha kolay uyum sağlanacağını düşünenler olduğunu vurgulayarak, bir milletin harflerini değiştirebilmesi için eski bir kültürden mahrum olması ve ilkel bir halde bulunması gerektiğini savunmuştur. Hâlbuki Türk milleti çok eski bir kültüre sahiptir ve ilkel değildir. Ayrıca Uygur alfabesinin terk edilip Arap harfleri kullanılmaya başlandığında da bu harflerin Türkler arasında zorlukla yerleştiğini ileri sürmüştür (Şahbaz: 2020).

Onlara karşı Abdullah Cevdet, Yunus Nadi, Hüseyin Cahit ve Falih Rıfkı gibi önde gelen isimler ise Latin alfabesine geçilmesini istiyorlardı (Ülkütaşır, 2000: 54-56). Örneğin Hüseyin Cahit, 22 Eylül 1923’te Resimli gazetede yayımladığı makalesinde: “Biz memlekette ümmiliği azaltamıyoruz. Çünkü harflerimiz buna manidir. Çocuklarımız mekteplerde üç sene, dört sene çalıştıktan sonra da doğru okuyamazlar” diyerek, çare olarak Latin harflerinin kabulünü salık veriyordu. Buna mukabil, Latin alfabesine karşı çıkanlar da çocukların erken okumasının her müşkülü çözmeyeceği kanaatlerini bildiriyorlardı. Latin alfabesine geçilmesini savunan Mahmut Esat Bozkurt, Türk Ocağı’nda verdiği bir konferansta görüşlerini “Kendisine mensup olmakla yegâne şeref duyduğum ırkımın bir gün güzel dilini Latin harfleriyle ifade ettiğini görmeği hararetle dilediğimi söylemekten men-i nefis edemem” şeklinde ifade etmiştir (Ertem, 1991:

207). 25 Şubat 1924 tarihinde TBMM’de Bütçe Kanunu Tasarısı görüşmeleri esnasında söz alan İzmir mebusu Şükrü Saraçoğlu, onca çabaya rağmen ülkemizdeki okuma yazma oranının düşük olmasının sebebinin Türkçe için yetersiz kalan Arap alfabesinden kaynaklandığı görüşünü dile getirmiştir (Biçici - Özlü, 2020: 186).

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim-öğretim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı çatısı altında birleştirilmesinden sonra alfabe değişikliğini savunanlar konuyu gündemde tutmaya devam etmişlerdir. Bunlardan Hüseyin Cahit 6 Mart 1924 tarihinde kaleme aldığı “Latin Harfleri” başlıklı yazısında; eğitim yolu ile ülkeyi kurtarma yolunda emin adımlar atan Cumhuriyet’in, Latin harflerini de kabul etmesi durumunda büyük bir ilerleme kaydedeceğini ve bunun yegâne yolunun da bu olduğunu yazmıştır (Biçici - Özlü, 2020: 186).

Daha sonraki süreçte araya giren diğer inkılaplar ve siyasi olaylar nedeni ile durulan alfabe tartışmaları, Bakü’de 26 Şubat 1926’da toplanan ve çoğunlukla, Türk topluluklarının Latin alfabesine geçişinin konuşulduğu Uluslararası Türkoloji Kongresi’nden sonra 22 Mart 1926’da TBMM’de bir konuşma yapan Maarif Vekili Mustafa Necati Bey’in yazı konusunun bir devlet sorunu olarak ele alınacağını söylemesiyle birlikte yeniden başlamıştır (Kısıklı, 2010: 122). Tartışmalar sürerken TBMM, 20 Mayıs 1928’de uluslararası rakamları “Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun”u kabul ederek yürürlüğe sokmuştur. Bu kanunun kabulü ile birlikte kurulan “Dil Encümeni” yeni Türk harfleri ile ilgili çalışmalara başlamıştır (Aksoy, 1963: 16). Dil Encümeninin çalışmalarına paralel olarak kurulan yarı resmi Milliyet gazetesi de 26 Haziran 1928’den itibaren encümen üyelerinden İbrahim Necmi Dilmen’in geliştirdiği yeni harf sistemiyle yayın yapmaya başlamıştır (Şimşir, 1992). Harf inkılabı ile ilgili çalışmalar için toplanan Dil Encümeni’nde 17 Temmuz 1928’de bir konuşma yapan İsmet Paşa 7 yıllık bir süreyi öngörürken, Mustafa Kemal Paşa yeni harflere geçiş için 6 aylık bir süreyi yeterli görmekteydi. Mustafa Kemal Paşa değişiklik hususunda kararlı olduğunu 9 Ağustos 1928 de Sarayburnu’ndaki Halk Gazinosu’nda yaptığı konuşmada göstermiştir. Yeni Türk Harflerinin kabul edileceğini, zengin ve ahenkli dilimizin bu sayede kendini göstereceğini, Yeni Türk harflerinin bir an evvel öğrenilmesinin vatanperverlik ve milliyetperverlik vazifesi olduğunu ifade ederek, kadın erkek tüm vatandaşlara yeni harflerin öğretilmesinin önemini vurgulamıştır (Giritli, 1988: 32; Özerdim, 1998: 15).

Resim 2: Harf İnkılabı Sonrası Harfleri İnceleyen Bir Vatandaş (URL-2)

Tarihler 1 Kasım 1928’i gösterdiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun”unu onaylayarak yeni Türk harflerini kabul etti. 3 Kasım

1928'de Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 1353 Sayılı Kanun'a göre devlet dairelerinde eski harflerin kullanımı 1 Ocak 1929 tarihi itibari ile son bulacak, ancak kullanılan basılı evrakların değiştirilmesi için 1929 Haziran başına kadar zaman tanınacaktı. Mustafa Kemal Paşa, yeni harflerin kullanımının biran evvel başlamasını istiyordu. Çünkü "bu ya kısa zamanda olur veya hiç olmaz" diye düşünüyordu (Giritli, 1988: 35). Bundan sonraki süreçte ülke sathında yeni harflerin öğrenilmesi ve okuma-yazma oranının artırılması çalışmaları başlamıştır. Baş Öğretmenliğini Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı "Millet Mektepleri" çatısı altında her yaş ve meslek grubundan insanımıza okuma-yazma öğretilmiştir. Atatürk yurt gezilerine çıkarak, Yeni Türk Harflerinin uygulamasını yerinde müşahade etmiştir. Kendisi de gittiği vilayetlerde gerek il erkânına gerekse vatandaşlara alfabeyi öğretmiştir.

Türk Dünyası ile Ortak Türk Alfabeti Çalışmaları

Günümüzde Türk dünyasında Latin alfabesinin kullanımı ile ilgili çalışmalar da önem arz etmektedir. 1991'de SSCB'nin dağılması ile bağımsızlığına kavuşan Türk devletleri ile bağların kuvvetlendirilmesi amacıyla, ortak bir alfabeğe geçilmesi çalışmalarının gündeme geldiği görülmektedir. Ama ne yazık ki bu konuda bugüne kadar istenilen seviyede mesafe alındığı söylenemez. Ortak bir alfabe geliştirilemese de kimi Türk devletleri Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçiş kararı almışlardır. Azerbaycan, resmi olarak 25 Aralık 1991 tarihinde 34 harften müteşekkil Latin alfabesini kabul etmiş ve 1992 yılından itibaren kullanmaya başlamıştır. Aynı şekilde Türkmenistan, 1993 yılında Latin alfabesine dayalı yeni bir Türkmen alfabesini kabul etmiş ve bu alfabe 1996 yılından itibaren resmi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yeni Türkmen alfabesi, Türk dillerinin ortak Latin alfabesine uygun olarak tasarlanmış olup, Türkmen dilinin ses yapısına uygun harfler içermektedir. Özbekistan da 2 Eylül 1993 tarihinde Latin alfabesine geçişi öngören bir yasa ile Latin alfabesine dayalı yeni Özbek alfabesinin resmi olarak kabul edildiğini ilan etmiştir. Geçiş süreci aşamalı olarak gerçekleştirilmiş ve eski Kiril alfabesi ile yeni Latin alfabesi bir süre birlikte kullanılmıştır. Bugün Özbekistan'da Latin alfabesi geniş çapta kullanılmakta ve resmi dilin yazımında tercih edilmektedir. Son olarak da Kazakistan 2017'de, kademeli olarak 2025'e kadar 32 harften oluşan Latin alfabesine geçme kararı almış bulunmaktadır.

Türk dünyası ile ortak bir Türk alfabesinin geliştirilmesi çalışmaları 1991'den itibaren başlamıştır ve Türk dillerinin asli seslerini temel alan alfabe üzerindeki çalışmalar, o zaman adı "Türk Şurası" olan "Türk Devlet ve Topulukları Dostluk-Kardeşlik ve İş Birliği Kurultayı"nda sürdürülmüştür. 1993'te Antalya'da düzenlenen toplantıda, Türk Cumhuriyetlerinin alfabelerine "Q, X, W, Ñ Ä" harflerinin eklenmesi ortak karar olarak kabul edilmiştir (Özçubukçu, 2024). Bu noktadaki önemli bir çalışma da Türk Dil Kurumu (TDK) ve Uluslararası Türk Akademisi iş birliği ile, Türk Devletleri Teşkilatının uhdesinde düzenlenen ve ilk toplantısını 28-29 Mayıs 2023 tarihlerinde Kazakistan'ın başkenti Astana'da yapan "Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu"dur. Bu çalışmaların neticesinde hayata geçirilebilirse, tüm Türk dünyasında 34 harften oluşan yeni Türk alfabesi kullanılmaya başlanacaktır.

Sonuç

Türk Modernleşmesi; ilerlemiş Batı karşısında, Türk milletini ileri seviyelere taşıma çabasıdır. Bunu temin için birçok sahada ıslahatlar yapılmıştır. ıslahatların hayata geçirilişinde Türk aydınlarının konuları irdelemeleri, yapılan ıslahatların kalıcılığına katkı sağlamıştır. İşte bu çerçevede, Osmanlı Devleti'nin son döneminde ele alınan, konulardan biri de alfabe olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yarım asrında aydınlar arasında tartışılan alfabe ıslahı ve değişikliği konusu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının akabinde 1 Kasım 1928'de Yeni Türk Alfabesinin kabulü ile neticelenmiştir. Bütün bu süreçler göstermektedir ki alfabe değişikliği bir anda alınmış bir karar değildir. Kökü 19. yüzyılın ortalarına dayanan bir tartışmanın neticesidir.

Alfabenin kabulünden sonra, tartışma başka boyutlarda sürmüştür. Bunlardan biri bazı harflerin eksik alındığı yönündedir. Örneğin "Q" sesi. Arap alfabesinde bulunan kef (ك - ك) harfi ile yazdığımız bazı kelimeler ile yine Arap alfabesinde bulunan kaf (ق) sesi ile yazdığımız keli-

meleri, Latin alfabesinden aldığımız (K-k) sesi ile karşılamaya çalışmamızdır. Bunun neticesinde kışın yağın “kar” ile bir şeyden sağlanan kazanç anlamındaki “kâr” kelimelerinin yazılışları karışmıştır. Bunu aşmak için bir şeyden sağlanan kazanç anlamındaki “kâr” kelimesinin “a” harfine şapka getirilmiştir. Halbuki, bugün Türk dünyasında uygulanan kimi alfabelerde olduğu gibi kışın yağın “kar” kelimesi “Q-q” sesi ile “Qar-qar” şeklinde yazılabilir, bir şeyden sağlanan kazanç anlamında kullanılan “kâr” kelimesi de “Kar – kar” şeklinde yazılabilir. Belki bu sayede ilkokul seviyesindeki çocuklarda görülen, “kâğıt” kelimesini “kalem” kelimesindeki “ka” ile söyleme yanlışı görülmezdi (Yıldırım, 2001).

Tartışılan bir başka mevzuda, geçmiş ile olan bağın koptuğu noktasındadır. Bu konuda da bir hayli sıkıntı yaşandığı bir gerçektir. Gönül isterdi ki alfabe değişikliği yapılırken bunun tedbirleri alınabilseydi. Fakat günün koşullarında bunun yapılmamış olması bir eksiklik olarak kalmıştır. Peki, eski alfabenin okuma açısından öğrenilmesi çok mu zordur? İlber Ortaylı katıldığı bir programda, alfabe değişikliğinin doğru bir adım olduğunu belirttikten sonra, eski yazının öğrenilmesinin önemli olduğunu ve çok da zor olmadığını ifade etmiştir (URL-3). Her toplum öncülüyle vücut bulur. Bu sebeple, sadece Tarih ve Türk Dili ve Edebiyatı lisans programlarında değil aynı zamanda farklı sosyal bilim lisans programlarında da eski yazı öğretilir.

Tartışmanın üçüncü boyutu ise “Dil Devrimi” başlığı altında yapılan, dilden kelime çıkarma faaliyetleridir. Özellikle Atatürk’ün ölümünden sonra, tek parti iktidarında yoğunlaşan bu çalışmalar Türk aydını arasında oldukça yoğun tartışılmıştır. İsmet Paşa’nın, Latin Alfabeti çalışmaları esnasında Dolmabahçe’de söylediği “Hiç şüphemiz yok ki, bundan sonra lisan kendi bünyesine uymayan kelimeleri de atacak ve kendi mükemmeliyetini bulacaktır.” (Ülkütaşır, 2000: 76) sözleri bu sürecin habercisi gibidir. Bu faaliyetlerin zengin dilimize zarar verdiği, günümüzde daha açık bir şekilde anlaşılmıştır. Bu çalışmaların dilimize vereceği zarar için Erol Güngör:

Bugün biz modern Türkçenin mimarları arasında saydığımız Reşat Nuri’yi bile sadeleştirerek, yani uydurma dile çevirerek okuyoruz. Bugün pek çoğumuzun hayatta tanıdığı kadar yakın tarihin adamı olan o sade ve güzel dilli Reşat Nuri, bugünün diline çevrilmiştir. Hiç şüphesiz aynı Reşat Nuri -eğer okuyacak kimse çıkarsa- on yıl sonrasının diline de ayrıca ‘uyarlanmak’ zorundadır, çünkü on yıl öncesinin Türkçesi bugün nasıl maziye karışıyor, on yıl sonra da bugünkü Türkçe mazi olacaktır (Güngör, 1999: 53-54)

diyerek eleştirilerini ifade etmektedir. 1980’lerde bu görüşleri ifade eden Güngör’ün ne denli haklı olduğu bugün gün gibi ortadadır. Türk edebiyatının birçok eseri, “Sadeleştirilmiş Yeni Baskı” gibi etiketlerle kitabevelerinin raflarını süslemektedir. Günümüzde yapılan birçok araştırma belli bir eğitim seviyesinin üzerindeki insanımızın dahi çok kısıtlı bir kelime hazinesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Böylesine kısırlaştırılmış lisan ile fikir üretmek imkân dahilinde değildir. Sadece Türkologların değil, toplumun her kesiminin bu konuda sorumluluk alması elzemdir.

Sonuçta, alfabe değişikliği uzun süren tartışmaların neticesinde hayata geçirilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur. Osmanlı Devleti’nin son döneminden itibaren alfabe tartışan Türk aydınları ister alfabede ıslahı savunsunlar, isterse Latin alfabesine geçilmesi gerektiğini savunsunlar bir konuda hemfikirdirler. O da kullanılan alfabenin dilimiz açısından yetersizliğidir. Gençlik yılları bütün bu tartışmalara şahitlikle geçen Atatürk’te, yeni Türk devletini kurmasının akabinde alfabe değişikliğine gitmeyi tercih etmiştir. Kısacası tarihi seyir içerisinde bütün bu tartışmalar, Türk milleti için Latin kökenli Türk alfabesinin kabulü ile neticelenmiştir.

Günümüzde de Türk dünyasında ortak alfabeğe geçilmesi çalışmaları, Türk dili konuşan ülkeler arasındaki bağların güçlendirilmesi için önemli bir girişimdir. Bu çalışmalar, dil ve kültür birliğini sağlamak, eğitim ve bilim alanında iş birliğini artırmak açısından önem arz etmektedir. En nihayeti Gaspıralı İsmail’in “Dilde, Fikirde, İşte Birlik” ülküsünün vücut bulmasının temelini “dilde birlik” oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKSOY, Ö. A. (1963). *Atatürk ve Dil Devrimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- AVCI, C. (2013). "Harf İnkılabı ve Millet Mektepleri". *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi* C.3, (1), 43-60.
- BARDAKÇI, M. (2014, 12 07). *Harf Devrimi'nden 14 sene önce yapılan imlâ devrimi girişimi: Enver Paşa Yazısı*. www.haberturk.com: <http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/1016629-harf-devriminden-14-sene-once-yapilan-impla-devrimi-girisimi-enver-pasa-yazisi> adresinden alındı (Erişim Tarihi: 18.04.2018)
- BAYUR, Y. H. (1983). *Türk İnkılap Tarihi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- BİÇİCİ, M.; ÖZLÜ, Z. Y.(2020). "Harf İnkılâbı Üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Çıkan Tartışmalar Ve Karşıt Görüşler". *Tarih Ve Gelecek Dergisi* C.6, (1), 180-197. <https://doi.org/10.21551/jhf.681313>.
- BOYACIOĞLU, R. (1989). "Harf Devrimi ve Sağladığı Kolaylıklar". Atatürk Araştırma Merkezi: <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-50/harf-devrimi-ve-sagladigi-kolayliklar> (Erişim Tarihi: 20.04.2018)
- ÇELİK, H. (1994). *Ali Süavi ve Dönemi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ERTEM, R. (1991). *Elifbe'den Alfabe'ye, Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GİRİTLİ, İ. (1988). "Harf İnkılâbı Ve Atatürk". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* C.5, (13), 31-36.
- GÖKSEL, B. (1988). "Atatürk İnkılabı İçinde Alfabe Reformu ve Bu Olayın Dışarıdan Değerlendirilmesi". *Milli Kültür*, (63).
- GÜNGÖR, E. (1999). *Dünden Bugünden Tarih-Kültür ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- İPEK, A. (2017). "Türk Harf Devrimi Öncesi Bir Alfabe Önerisi: İlmî ve Tarihî Esaslara Nazaran Harflerimiz Latin Harflerinin Aynıdır Adlı Eser". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (37), 19-44.
- KANSU, M. M. (1997). *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber Cilt I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KERİMLİ, L. (2002). "Azerbaycan'da Dil Siyaseti: Alfabe ve İmlâ Meseleleri Tarihinden I". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* (14), 273-288.
- KIRZIOĞLU, M. F. (1977). *Türk İnkılâp Tarihi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- KISIKLI, E. (2010). Harf İnkılabı'nın Türk ve Dünya Basınındaki Yankıları. *Erdem* (56), 115-160.
- ÖZÇUBUKÇU, M. G. (2024). Dil Birliğinde Büyük Adım: Türk Dünyası Ortak Alfabe Çalışmaları. <https://tudpam.org/dil-birliginde-buyuk-adim-turk-dunyasi-ortak-alfabe-calismalari/> adresinden alındı (Erişim Tarihi: 09.07.2024)
- ÖZERDİM, S. N. (1998). *Yazı Devriminin Öyküsü*. İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- SAFA, P. (1996). *Türk İnkılabına Bakışlar*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- ŞAHBAZ N. K. (2020) "Mehmet Fuat Köprülü'nün Alfabe Üzerine Düşünceleri ve Millî Elifba'sı". *Türkçe Eğitimine Adanan Bir Ömür Dr. Asiye Duman'a Armağan*. Edt.: İhsan Kalenderoğlu, İ.-Kanık Uysal, P. Ankara: Pegem Akademi
- ŞİMŞİR, B. N. (1992). *Türk Yazı Devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- TANSEL, F. A. (1953). "Arap Harflerinin Islahı ve Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler". *Belleter* C.XVII, (66), 223-249.
- TOGAN, Z. V. (1926) "Türklerde Hars Buhranı", *Türk Yurdu*, C.4, (2), 494-509.
- URL-1: <https://x.com/bahtiyarim/status/1344708113824419841> (Erişim Tarihi: 16.04.2024)

URL-2: <https://tarihkurdu.net/harf-devrimi-91-yil-fotograf-galerisi.html#>

(Erişim Tarihi: 10.07.2024)

URL-3: <https://www.youtube.com/watch?v=aPxfeh-vH9o> (Erişim Tarihi: 10.05.2024)

ÜLKÜTAŞIR, M. Ş. (2000). *Atatürk ve Harf Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

YILDIRIM, S. H. (2001). "Alfabemiz Yeterli mi?" <https://www.altinoluk.com.tr/alfabemiz-yeterli-mi.html> (Erişim Tarihi: 20.04.2018)

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.